

Krakowska szkoła historyczna a Polskie Towarzystwo Historyczne. Studia historiograficzne, red. Piotr Biliński, Paweł Plichta, Polskie Towarzystwo Historyczne, Instytut Studiów Międzykulturowych Uniwersytetu Jagiellońskiego, Warszawa–Kraków 2017, ss. 368.

Literatura poruszająca problematykę krakowskiej szkoły historycznej wzbogaciła się o nową, wartą uwagi pozycję. Jest to zbiorowe opracowanie studiów historiograficznych poświęconych aktywności badawczej, archiwalnej i popularyzatorskiej przedstawicieli środowiska krakowskich historyków. Monografia to cenna z uwagi na wielce urozmaicony zakres tematyczny zawartych w niej artykułów. Obok ważnych tekstów natury biograficznej, wydobywających z cienia zapomniane, a niezwykle istotne dla krakowskiego środowiska historycznego postaci (Stanisław Bednarski SJ, Michał Marczak, Jaroslav Bidlo, Maciej Lorent, Teofil Emil Modelski), znajdują się interesujące refleksje wokół poglądów koryfeuszy polskiej historiografii (Feliks Konecny, Józef Szujski, Szymon Askenazy, Tadeusz Korzon) i różnorodne interpretacje fragmentów dziejów Polski (Szujski, Jan Matejko). Nie zabrakło również – co szczególnie cenne – odniesień porównawczych do tła środkowoeuropejskiego (Michał Bobrzyński, Josef Pekař, Gyula Szekfű). Są oczywiście teksty poświęcone środowisku historyków krakowskich, m.in. krakowskiemu Oddziałowi Polskiego Towarzystwa Historycznego. Znajdują się także, warte uwagi, opracowania nawiązujące do współczesności, czy to w kontekście rozważań nad świadomością historyczną młodzieży szkolnej, czy też będące niepozbawioną emocji polemiką na temat funkcjonowania dziedzictwa krakowskiej szkoły historycznej w polskiej historiografii po 1989 r.

Redaktorzy opracowania, Piotr Biliński i Paweł Plichta, podzielili zawarte w nim artykuły na dwie części. Część pierwsza zawiera teksty odnoszące się do polskiej historiografii i jej relacji z innymi szkołami oraz analizy dotyczące zagadnień związanych z krakowskim środowiskiem historycznym i Polskim Towarzystwem Historycznym. Otwierający monografię artykuł Krzysztofa Zamorskiego *Krakowska szkoła historyczna a zagadnienie periodyzacji rozwoju historiografii* odnosi się do – marginalnie dotąd traktowanego w naszej literaturze naukowej – problemu rozwoju polskiej historiografii w kontekście nurtów obecnych w historiografii powszechnej. Zwracając uwagę na zasadnicze zmiany zachodzące w historiografii powszechnej w okresie aktywności krakowskiej szkoły historycznej, autor formułuje szereg niezwykle ważnych pytań, wyznaczając tym samym polskiej historiografii nowe pola badawcze. Maciej Janowski w artykule *Krakowska szkoła historyczna na środkowoeuropejskim tle porównawczym* (Michał Bobrzyński, Josef Pekař, Gyula Szekfű) przeprowadził analizę porównawczą trzech narodowych historiografii obszaru środkowoeuropejskiego. Tekst ten uzmysławia nam, że zjawisko *Sonderweg*, wspólne dla wielu historiografii, nie sprowadza się do udzielanych przez nie odpowiedzi, ale do podnoszonych przez owe historiografie problemów. W nurcie związków krakowskiej szkoły historycznej z innymi historiografiami pozostaje ciekawy artykuł Marka Ďurčanský'ego *Historyk Jaroslav Bidlo (1868–1937) – łącznik między krakowską szkołą historyczną i czeską szkołą historyczną Jaroslava Golla (1846–1929)*. Całkowicie odmienną problematykę porusza tekst Lidii Michalskiej-Brachy *Krakowska szkoła historyczna wobec powstania styczniowego*. Podjęta przez autorkę bardzo ciekawa analiza stanowiska przedstawicieli krakowskiej szkoły historycznej wobec powstania 1863 r. wpisuje się w kontekst wszelakich, także współczesnych, sporów o przeszłość narodową, zwłaszcza tę niedawną, niemalże bezpośrednią. Co do wspomnianego kontekstu to z tekstem Michalskiej-Brachy koresponduje artykuł Zbigniewa Romka *Wizja dziejów Polski według krakowskiej szkoły historycznej a podręczniki szkolne III RP*. To bardzo ciekawy i rzetelny artykuł, zwracający uwagę na fakt, że podręczniki szkolne nie są

wolne od prezentowania wizji przeszłości w kontekście współczesnych problemów społeczno-politycznych. Sądzę, że obecnie można go czytać jako apel o zachowanie umiaru w osądach historycznych. Artykuł Juliana Dybca *Krakowskie środowisko historyczne w kształtowaniu świadomości przeszłości narodowej 1795–1918* dotyczy bardzo szerokiego obszaru badawczego, zarówno pod względem cezur czasowych, jak kategorii merytorycznych, odnosi się bowiem do takich dziedzin jak historia dziejów rodzimych i powszechnych, historia literatury, prawa, Kościoła, religii, filozofii. Jego niewątpliwą zaletą jest próba syntetycznego usystematyzowania zainteresowań badawczych historyków krakowskich, połączona z odniesieniem do konkretnych uczonych i ich prac. Frapujący intelektualnie tekst Rafała Stobieckiego *O pewnej współczesnej, brawurowej próbie odczytania dziedzictwa krakowskiej szkoły historycznej* jest, jak sugeruje sam tytuł, bezwzględnie krytyczną polemiką z niektórymi współczesnymi interpretacjami dorobku krakowskiej szkoły historycznej. Bardzo dobry przykład na różnicę między pojęciami „efektowny” i „efektywny”. Kolejne trzy teksty zawarte w omawianej pierwszej części monografii poświęcone zostały zaangażowaniu historyków krakowskich w prace Polskiego Towarzystwa Historycznego. Artykuł Tadeusza Kondrackiego *Miejsce ośrodka krakowskiego w Polskim Towarzystwie Historycznym w latach II Rzeczypospolitej* poświęcony został oddziaływaniom i wpływom krakowskiego środowiska historycznego, na czele z Władysławem Konopczyńskim, na działalność PTH w okresie międzywojennym. Z powyższym tekstem koresponduje, pod względem prowadzonych dotychczas badań wręcz pionierski, artykuł Tadeusza Pawła Rutkowskiego *Środowisko historyczne Krakowa a Polskie Towarzystwo Historyczne w początkach Polski Ludowej (1945–1958)*. Doskonale oddaje atmosferę polityczno-ideologiczną dominującą w polskim środowisku naukowym w latach 50., kształtowaną pod wpływem osobistych animozji. Artykuł Jarosława Kity *Związki założycieli Oddziału Łódzkiego Polskiego Towarzystwa Historycznego z Uniwersytetem Jagiellońskim* pozornie poświęcony został relacjom pomiędzy Oddziałem Łódzkim PTH w pierwszym okresie jego istnienia a mającym już od dawna ugruntowaną pozycję krakowskim środowiskiem historycznym. W rzeczywistości jednak stanowi on ważny przyczynek do relacji pomiędzy regionalną, zdawałoby się niewiele znaczącą, bo pozbawioną naukowego i akademickiego zaplecza placówką historyczną a renomowanymi ośrodkami PTH, mającymi solidne zaplecze naukowo-dydaktyczne, zarówno pod względem instytucjonalnym, jak i personalnym. Uświadamia także, że oprócz zasłużonego na polu badań nad historią centrum (Kraków, Warszawa, Lwów) istniały również, mające określone ambicje, peryferie (jak np. łódzki Oddział PTH). Artykuł otwiera nowe pole badawcze, jakimi są relacje między poszczególnymi oddziałami PTH.

Część drugą omawianego tomu studiów historiograficznych, grupującą teksty poświęcone wątkom biograficznym postaci związanych z krakowskim środowiskiem historycznym, rozpoczyna rzetelny merytorycznie i bardzo ciekawy artykuł Zofii Zielińskiej *Przymierze polsko-pruskie Szymona Askenazego – miejsce w historiografii*. Autorka, będąca wybitną znawczynią dziejów Polski XVIII w., podważa wartość merytoryczną i naukową pracy, która zapoczątkowała karierę naukową twórcy lwowskiej szkoły historycznej, konfrontując ją z pracą Waleriana Kalinki *Sejm czteroletni*. Tekst to o tyle istotny, gdyż praktycznie wyrzuca Askenazego z panteonu polskiej historiografii, określając go mianem nie tyle historyka, ile „publicysta odzianego w historyczny kostium”. Studium Henryka Słoczyńskiego *Krytyczna interpretacja dziejów narodowych Józefa Szujskiego a „Upadek Polski” Jana Matejki* poświęcone zostało interpretacji dziejów narodowych dokonywanej przez przedstawicieli intelektualnej elity społeczeństwa polskiego: zawodowego historyka (Józef Szujski), artystę (Jan Matejko) oraz pisarza i publicystę (Józef Ignacy Kraśzewski). Ten ciekawy i erudycyjny tekst może stanowić ważny przyczynek do badań nad dziewiętnastowieczną polską polityką historyczną. Jolanta Kolbuszewska w *Sporze o wizję*

dziejów, metodę, wartości – Tadeusz Korzon wobec „krakowskiej szkoły historycznej” odeszła od, dominującego w dotychczasowej literaturze przedmiotu, zestawiania koncepcji dziejów Polski prezentowanych przez warszawski i krakowski ośrodek historyczny. Autorka skupiła uwagę na poszukiwaniu różnic i podobieństw wynikających z odmiennego sposobu zapatrywania na metodologię badań historycznych. Zwróciła także uwagę na różnice światopoglądowe mające wpływ na interpretację historii oraz na postawy emocjonalne towarzyszące ocenie dzieł pisanych przez adwersarzy. W tle narracji wybrzmiewa pytanie o zasadność wyodrębniania szkół. Z kolei Paweł Skrzydlewski w tekście *Feliks Koneczny (1862–1949) – historyk i filozof na drodze specjalnego poznania człowieka i dziejów* spojrzął na krakowskiego uczonego nie jako na historyka, ale historiozofa, poszukującego sensu dziejów. Artykuł Stanisława Cieślaka SJ *Ksiądz Stanisław Bednarski SJ (1896–1942) i środowisko krakowskich historyków* przypomina sylwetkę naukowca mało znanego uczonego oraz udowadnia, że ze środowiska krakowskich historyków wyszli ważni dla polskiej nauki historycznej badacze, którzy nie byli bezpośrednio związani z korporacją akademicką. W tym samym duchu pozostaje artykuł Małgorzaty Lis *Małej ojczyźnie życie poświęcone. Krakowskie inspiracje w życiu i działalności Michała Marcza (1886–1945)*, kreślący sylwetkę „historyka drugiego planu”, mającego trudny do przecenienia wkład w działalność chroniącą lokalne dziedzictwo kulturowe i wykazującego ogromne poświęcenie na rzecz obrony dóbr kultury narodowej. Tekst Pawła Sierżęgi *Teofil Emil Modelski i jego współpraca z Polskim Towarzystwem Historycznym*, oparty na solidnej bazie źródłowej, przywołuje sylwetkę naukowca potrafiącego z wielką pasją łączyć pracę badawczą z działalnością organizacyjną w towarzystwach naukowych. Równie rzetelną podstawę źródłową, opartą na materiałach archiwalnych, ma artykuł Natalii Wojtanowskiej *Prace naukowe Macieja Loreta (1880–1949) w ramach Ekspedycji Rzymskiej w latach 1904–1913*. Natomiast artykuł Marcina Sokalskiego *Początki drogi naukowej i szkoła krakowska w oczach Władysława Czaplińskiego* jest próbą przywołania osobistych refleksji ucznia Władysława Konopczyńskiego na temat krakowskiego środowiska historycznego i związanych z nim wybitnych uczonych w okresie międzywojennym.

Powyższa publikacja jest ze wszelch miar godna uwagi. Jestem przekonany, że zainteresuje ona zarówno wytrawnych znawców tematu, jak i czytelników pragnących poznać lub poszerzyć swoją wiedzę o krakowskim środowisku historycznym.

Grzegorz Markiewicz